

Szerkesztőbizottsági tagok:
 Ács Károly, Majtényi Mihály,
 Olajos Mihály, B. Szabó György.

Felleg szerkesztő: Majtényi Mihály.

DOBRICA TYOSZICS:

Majd megvirrad már...

Részlet a szerző rövidesen magyarul is megjelenő regényéből.

Vuk gyásza elrontotta legtöbbjének, főleg az idősebbeknek; azt az örömét, melyet a csetnik hadtest felett aratott éjszakai nagy győzelem váltott ki belőlük. Senki sem gondolt most az elesett harcosokra, csak Vukot látták mindannyian maguk előtt, amint a hajnal szürkületében halott feleségét vitte az ölében eltemetni. Az emberek általában kerültek a beszélgetést az éjszakai eseményekről, de főleg Vukot kerülték, mintha szégyenkeztek volna valamiért a szemébe nézni. Most másképpen gyűlöltek az elfogott csetnikeket is, akik körülbelül százan lehettek. Andorral és megvetéssel néztek rájuk.

A csetnikekkel megszökött gazdag paraszt képekkel és sárga gyopárból font hoszorúkkal díszített nagy vendégszobájában ott voltak Pávle és Vuk körül mind a három század parancsnokai és politikai megbízottai. Csak Nikola hiányzott, mert ő századával biztonsági szolgálatot teljesített a faluban.

Vuk a szoba sarkában ült a diványon, kezét a térdére ejtette, és fejét lehajtva a padlóra bámult. A többiek körülötte ültek, a házigazda családjának fényképeit nézték és hallgattak. Pávle, kezét hátrátéve, meggörnyedten járt fel-alá a hosszú szobában. Az ő parancsára vártak, hogy elővezessék a foglyokat és megkezdjék kihallgatásukat. Mindannyiuknak kellemetlen volt ez a csend, de senki sem merte figyelmeztetni a politikai megbízottat a feladatra, melyet mielőbb el kell végezniök, mert számítaniok kellett a németek támadására. Pávle szerette volna megnyugtatni Vukot, vigasztaló szavakat keresett, szeretett volna valami olyat mondani, ami meggyőzően és okosan hatott volna, s visszaadta volna Vuk nyugalmát. De nem talált ilyen szavakat, és így a hallgatás egyre nehezebbé vált.

— Miért nem kezditek már? — szakította meg Vuk a kínos csendet. — Sietni kell, Pávle. Mit csinálunk a foglyokkal, ha megtámadnak a németek? — tette aztán még hozzá szigorúan és tárgyilagosan.

Pávle, mintha másra gondolt volna, derűsen nézett Vukra, aztán elfordította tekintetét és a többiekhez fordulva így szólt:

— Vezessétek be először az angolt! Elvtársak, legyetek komolyak. Hadd lássa, hogy komoly katonasággal van dolga. Én beszélek majd vele. Gomboljátok be zubbonyaitokat, húzzátok szorosra derékszíjaitokat!

Pávle az asztalhoz ült és szigorúan hivatalos pózba merevedett. Szeretett volna minél komolyabb hatást kelteni a szövetséges tisztben, aki népe elárulását szolgálja. A többiek, Vuk kivételével, aki továbbra is komoran és önfeledten ült, megszorították derékszíjukat, begombolták zubbonyukat és leültek. Kellemetlenül érezték magukat a kényszerű rendes öltözékben és a megrendezett komolyságban.

Két partizán bevezette a megkötözöttkézü angolt. Nyugodt volt, kíváncsi szürke szemével jól megnézte az embereket maga körül.

— Oldjátok le kezéről a kötelet és ültessétek le! — szólta Pávle csendesen, miután megnézte magának az embert.

Pávle, aki még az iskolában tanult valamit franciául, s így persze csak gyengén beszélt, bármilyen kellemetlenül érezte is magát az angol előtt hiányos nyelvtudása miatt, mégis kénytelen volt franciául szólni hozzá:

— Ön egy partizán-alakulat parancsnoksága előtt áll. Egy csetnik hadtest parancsnokán fogtuk el. Kicsoda Ön?

Az angol először leporolta elpiszkolódott nadrágját, aztán leült és Gyurgyera nézett.

— Mondd meg ennek a kémnek, ne rázza itt a port magáról, mert mindjárt megkötözöm! — szólalt meg Vuk, akit bántott az angol egykedvűsége.

— Hagyd csak. Majd elintézem vele, — felelte Pávle.

— Én ebben az országban a brit közel-keleti parancsnokság összekötő tisztje vagyok a jugoszláv hadsereg mellett, — kezdte az angol ugyanolyan rossz franciasággal.

Pávlénak jólesett, hogy az angol nála is rosszabbul beszél franciául, fölényesen és hidegen elmosolyodott, s a szavába vágott:

— Ez először is nem hadsereg, s a legkevésbé jugoszláv hadsereg. Hazaárulók és gonosztevők bandája ez, amely a partizánok ellen harcol és együttműködik a németekkel. — S Pávle megpróbálta lassan és részletesen elmagyarázni a csetnikek mozgalmának politikai jellegét, célját és munkáját.

— Erről én nem tudtam. Nekem az a parancsom, hogy összekötő tiszt legyek annál a parancsnokságnál, amelyet önök ma éjszaka megsemmisítettek. A politika engem nem érdekel. Tisztán katonai feladatokat kaptam. A jugoszláv kormány szövetségesünk, s hazámnak kötelezettségei vannak iránta. Az önök belső leszámolásához nekünk semmi közünk. Mi támogatjuk mindazokat, akik a náciizmus ellen harcolnak.

— Nem, önök azokat támogatják, akik a náciizmus szolgálatában állnak! — vágott szavába Pávle és megint magyarázni kezdte neki a csetnikek politikáját és a partizánok céljait.

Az angol olyan arckifejezéssel hallgatta, mintha mindezt nagyon jól tudná, és megkérdezte:

— S vajjon ön kommunista?

— Az vagyok!

— És a többi úr itt?

— Ezek itt mind kommunisták, de nem mind azok az alakulatban.

— Nekem a kommunisták nagyon rokonszenvesek. Szeretem és tisztelem a fanatikus embereket.

— Mit mond? — kérdezte Vuk.

Pávle lefordította az angol szavait, mire Gyurgye így szól:

— Inkább azt mondja meg, miért támogatja Anglia a gyilkosokat és miért dicséri a londoni rádió Drázsát?

Az angol megkérdezte Pávlétól, hogy mit mondott Gyurgye. Pávle lefordította Gyurgye szavait.

— Ez politika. Hazám kormánya ilyen politikát folytat s én nem vagyok illetékes erről nyilatkozni. Katona vagyok — felelte az angol. Gyurgye felé fordulva.

Amikor Pávle a választ tolmácsolta, Gyurgye a fejét csóválta:

— Oreg rókák ezek. Azt hiszi, bennszülöttekkel van dolga.

Az angol a Szerbiában lévő partizán-alakulatok létszáma után érdeklődött és megkérdezte, összeköttetésben állnak-e Titoval. Pávle nem felelt a kérdésre, s elhatározta, hogy befejezi a beszélgetést, majd inkább az angol jelenlétében kihallgat néhány csetniket. Hadd lássa, hogy azok kicsodák. Szándékát közölte a többiekkel, amit azok helyeseltek.

— Elfogtunk egy hivatásos gyilkost, aki beismerte, hogy felkoncolta az embereket. Elmegyek, idekísérem! — mondotta Gyurgye és kiment.

Két másik partizánnal hamarosan visszatért. Egy alacsonytermetű, kócos szőkehajjú, sárgaszakállú csetniket kísérték maguk előtt. A csetnik mellényben volt és kék posztóból való ujjasban, melyet fehér zsinórozás díszített, címerek és koronák voltak kivarrva rajta, két ujján pedig a jelmondat: »Szabadság vagy halál«. Térdigérő, magasszárú sárga csizmát viselt, melyen meglátszott, hogy nála magasabb ember lábára készült. Karórája volt, s mellénye zsebéből ceruza és töltőtoll kandikált ki. Övénél, kétoldalt, hosszú ezüst láncon egy-egy tőr lógott. Különben fáradt, kiélt arca volt s csillogó, zöld szeme.

Pávle az idegen előtt szégyelte magát és utálattal gondolt arra, hogy az ő nemzetének ilyen fiai is vannak. Az angol csendes kíváncsisággal tekintett hol Pávléra, hol a csetnikre.

— Mi a foglalkozásod? — fordult Pávle a csetnikhez.

Az várt egy kicsit a válasszal, aztán határozatlanul és rekedten így felelt:

— Paraszt vagyok.

— Mennyi a földed?

— Csak házam van.

— És családod?

— Nincs senkim.

— Ez az angol nem hiszi, hogy titeket a tiszték küldenek gyilkolni. Hát most meséld el neki.

— Hajszolnak bennünket, testvér. Nincs erről mit mesélni, mert ezt mindenki tudja... Neki is tudnia kell. Mindenben a tiszték a hibásak. Látod, én...

— Hány embert gyilkoltál?

— Én... egyet se.

— Őszintén beszélj, hiszen mi úgyis mindent tudunk!

— Istenemre mondom, nem gyilkoltam meg senkit. Vászovics kapitány kísérője voltam.

— Ne hazudj! — szólt közbe az egyik partizán, aki elővezette. — Pávle elvtárs, majd idekísérek egyet, aki elmondja, hogy ez mi mindent csinált.

Pávle bólintott. Az angol megkérte, fordítsa le neki a csetnik válaszáat. Pávle kérésének eleget tett. S mindjárt ezután bevezettek egy idősebb csetniket, akinek nem volt hosszú haja, de arca eltorzult a réműlettől:

— Parancsoljanak... — dadogta még az ajtónál.

Az előbbi csetnik ijedten nézett rá, aztán elfordította tekintetét az angol felé.

— Mondd meg nekünk öreg, hány embert gyilkolt meg ez? — szólította fel Pávle.

A csetnik egy pillanatig sem gondolkozva felelte:

— Én úgy tudom, huszonnyolcat... De ő dicsekszik, hogy ötvennyolcat.

— Nem igaz. Csak tréfából mondtam...

— Hallgass! Ne hazudj! Majd én felsorolom azokat, akikről biztosan tudom, hogy meggyilkoltad őket. Ha nem mondok igazat, hát nézzétek, itt vagyok a legvékonyabb... — Megkötözött kezével a nyakára próbált mutatni, aztán elkezdte a meggyilkoltak nevét és a gyilkosság helyét sorolni.

A szőke csetnik reszketett és könnyörgő pillantásokat vetett hol az angolra, hol Pávléra.

— És csak kommunistákat gyilkoltál? — kérdezte Pávle szigorúan.

— Mindent tudunk! A beismeréssel talán még megmentheted a fejedet, — szóló közbe Gyurgye.

A csetnik sokáig töprengett, aztán színtelen hangon megszólalt:

— Tizenegy nőt öltem meg, a többi férfi volt.

— Tudod-e, hogy kik azok a kommunisták?

— Hát kommunisták azok, akik a király ellen vannak... Nem akarom én ezt csinálni. A kapitányom kergetett bele. Azt mondta, leveszi a fejemet. Először majd bele döglöttem...

Pávle röstelte az idegennek mindezt lefordítani.

Az angol Pávléhez fordult és közölte vele, hogy ő fáradt, álmos és éhes.

— Ön elmehet. Majd utasítom az embereimet, hogy készítsenek önnek reggelit és fekhelyet. Szabadonbocsátjuk, mert egy szövetségesünk hadseregének tagja. Mehet, ahova akar. De vegye tudomásul hogy ön is azok közül való, akik az ilyen gaztetteket támogatják. Tessék! — Pávle felállt és az ajtóra mutatott.

Az angol hálálkodva kiment.

— Miért engedted el? Hiszen ez rosszabb ezeknél is! — lázadozott Gyurgye.

A szobában néhány pillanatig csend volt.

— Ezt már nincs értelme kihallgatni. Ez már nem ember többé. Vigyék! Ezt a másikat is! — parancsolta Pávle s megfordult, kinézett az ablakon.

Egy csinos barna legényt hoztak be, akinek asszonyosan nagy szeme volt, hosszú fürtjei és rövid szálkás szakállal. Városi kabát feszült rajta, parasztos nadrág, a lábán új bocskor.

— Csakhogy már itt vagyok, elvtársak! Alig vártam, hogy hivassatok és elmagyarázhassem a helyzetemet. De ez a koma úgy megkötötte a kezemet, hogy nem lehet kibírni, — kezdett már az ajtónál fennhangon és gyorsan beszélni.

— Ki kérdezett? Ha mégegyszer »elvtársnak« szólítasz bennünket, itt löllek agyon! — ordított rá Vuk, s ökölbeszorított kézzel ment feléje.

— Én a ti emberetek vagyok. Várjál testvér, majd megmagyarázom, — folytatta a csetnik olyan nyugalommal, mint akit nehéz zavarba hozni.

— Ki vagy, és honnan jöttél? — szólt rá erélyesen Pávle.

— Ördög Mile vagyok, a harmonikás. A megszállás idején »Zajosban« muzsikáltam, biztosan ismersz. Ismer engem egész Beograd. A barátaim mind diákok, nagyszerű gyerekek...

— Ne fecsegy annyit! Arra felelj, amit kérdezek! Mit kerestél a csetnikeknél?

— Muzsikáltam nekik, testvér, mást nem csináltam! De látom már, hogy bekaptam a legyet. Hát kellett ez nekem? Egy barátom, főhadnagy volt a parancsnokságukon, jól beapritott a levesembe. Azt mondja: »Gyere Mile, úgy élünk, mint hal a vízben. Mi nem háborúzunk és a zaba kitűnő. Nem harcolunk a partizánokkal!« Én meg, mint afféle jó puli, nem akartam többé puliszkat zabálni, így aztán csöbehúztak. Örülök, hogy elintéztétek őket és kapcsolatba kerülhettem veletek. Megúttam már náluk lenni. Csupa részeg muki, nincs közöttük egyetlen intelligens ember.

— Várj! Mióta vagy a csetnikeknél?

— Most nem régen jöttem.

— S mikor nőtt meg ekkorára a szakállad?

— Csoda hogy nekem milyen gyorsan nő a szakállam! De szóljal kérlek, tegyék szabaddá már a kezemet, mert nem bírom tovább. Hiszen én veletek megyek. Az éjszakai ricsajok után jó lesz, ha muzsikálok egy kicsit. A harmonikaszóra úgy jönnek a mukik, mint a légy a mézre.

— Vigyétek ezt is! — szólt az öröknek Pávle.

Ördög Mile felüvöltött és megüvegesedett szemmel nézett Pávléra. Az egyik ór megrántotta karját és kivezette. Mile csak az ajtónál kezdett könyörögni.

Pávle útálta ezeket a kihallgatásokat. Azt ajánlotta Vuknak, hogy menjenek el maguk a csetnikekhez, nézzék meg őket és emeljék ki a tömegből a parancsnokokat és szakállasokat. Vuk bólintott és felállt.

Az elfogott csetnikek ugyanannak a gazdának egy másik házában voltak három szobában őrség alatt. Egymáshoz szorulva ültek a padlón. Amikor Pávle a többiekkel belépett, a csetnikek fészkelődni kezdtek.

Egyesek, miután megállapították, hogy a parancsnokság emberei jöttek közéjük, megpróbálták felállni, de a partizán örök rájukszóltak, hogy csak maradjanak ülve.

Pávle állt és nézte őket s kellemetlenül érezte magán a tekintetüket. Egész sor rémült, fekete arc bámult rá. Pávle egy aprószemű, göndörhajú fiatalemberhez fordult akin kék köpeny volt:

— Ki vagy te?

— Eltévelyedtem! Adjatok alkalmat, testvérek, hogy nálatok harcoljak... Hogy bebizonyítsam... Azt hittem szerb lelkeket mentek, s közben...

— Nem azt kérdeztem! Mi a foglalkozásod?

— Tényleges tüzérhadnagy vagyok. Azt hittem... Felesküdtem a királyra, — nem kapott levegőt, elnémult és a nyálát nyelte.

— Elég volt! Hát te? — fordult egy testes alakhoz, akin koronákkal kihímzett új posztógúnya volt.

A megszólított felállt és vacogó foggal dadogta:

— Muszáj volt, testvér... Három gyerekem van... Vendéglős vagyok. Sokat támogattam én a ti embereiteket. Kérdeztétek csak meg...

— Hát te? — szólított meg Pávle egy sírdogáló csetniket. Forradás volt az arcán, bizonyára késsel ejtettek sebet rajta.

— Kocsis vagyok... Fiákeros. Szegény ember vagyok, nem öltem meg senkit. Én már kilencszáztizenkilenc óta orosz párti vagyok. Diákokat fuvaroztam, soha egy vasat nem fogadtam el tőlük. Erressztek el...

— Neked mi a fog'alkozásod?

— Már mint nekem? — kérdezte vissza a csetnik, aki megpróbálta hosszú haját a csendőrsapkája alá rejtetni.

— Neked, neked!

Felugrott, vigyázba akarta vágni magát és harsány hangon felelte:

— Katanics Gávró tényleges csendőr-almórmester vagyok, most az első levacsi zászlóalj ezredének parancsnoka.

— Szóval zsarú vagy! Hány kommunistát öltél meg?

— Én felesküdtem a királyra és a hazára...

— Rendben van. Szolgálhatod a királyodat! Ezt és azt a kék köpenyest állítsátok félre! — fordult Pávle az örökhöz.

— Engem, elvtársak, kényszerrel mozgósítottak — szólalt meg anélkül, hogy kérdezték volna, egy hosszúarcú paraszt. — A puskámat se sütöttem el. Szegény ember vagyok, odahaza három gyerek vár rám, és a beteg anyám. Csak eresszettek még egyszer haza, aztán én is veletek megyek... — kérlelte őket a paraszt. — Nekem is muszáj volt közéjük állni! — jelentkezett egy másik. — Bátyám a partizánoknál van. Köztetek csak »Sárgának« hívják.

— De miért növesztetted ilyen hosszúra a hajadat? — Kérdezte Gyurgye.

— Muszáj volt, hogy megmentsem az életemet és a házamat. Bátyám elment köztetek, én meg mit tehettem volna egyebet... De már a bátyámra csak nem löttem volna...

— Vizsgáljátok ki, amit mond! — vágott a szavába Pávle.

— Engem tegnap mozgósítottak.

— Én mindjárt veletek megyek.

— Én is!

— Én is!

A parasztok nagy lármát csaptak.

— Akinek nincs szakálla és hosszú haja, állítsátok félre! — parancsolta Pávle és tekintetét még egyszer körülhordozta a tömegben. A sarokban észrevett egy arcot, amely most eltűnt az egyik csetnik háta mögött. Nagyon ismerősnek találta ezt az arcot. »Vászics!« — villant át az agyán.

— Te vagy az, Vászics?

— Én vagyok, Lukics! — felelte kihívóan és villámló szemekkel a megszólított.

— Szóval te is ezek között vagy!

— Sajnos, én is fogságba estem. Adj hálát sebesült lábamnak és az angol puskának, amely csüörtököt mondott.

— Vezessétek a parancsnokságra! A többieket hallgassátok ki gyorsan! — fordult kíséretéhez és kiment.

Az udvaron sétált, amíg az őrnagy nem vezette szobájába azt a magas, szépenfejlett fiatal embert, akin tiszti egyenruha volt, s arcát gondosan ápolta, világosszöke szakáll keretezte. A fiatal ember bal lábára erősen sántított.

Amikor Pávle a szobába lépett, ez a fiatalember már a padon ült, s úgy bámult ki az ablakon, mintha észre se vette volna őt. Pávle az asztalhoz ült és sokáig nézte. Az ifjúkor és a barátság élő képei lebegtek most a szeme előtt és szánakozást érzett. Ontudata és gyűlölete egyszerre küzdött az ellen az érzés ellen, amikor megszólalt:

— Ki hitte volna, hogy egyszer még így találkozunk? ...

— Igen! Csodálatos, — rázta a fejét Vászics és csodálkozásában felhúzta szemöldökét, felső ajka hideg mosolyra rándult.

— Az utolsó padban ültünk ...

— Mondd csak végig, ne szégyeld magad. Nem fog megártani forradalmiságodnak. Barátok voltunk ...

Pávle nem volt biztos benne, hogy ezt Vászics mind gúny nélkül mondja.

— Ahogy vesszük. Ha nem lettél volna az, aki vagy, s ha más körülmények között beszélgetnénk róla ...

— Rendben van. Erről majd később beszélgetünk! — vágott unottan a szavába Vászics. — Miért sietnél annyira befejezni az előbbi beszélgetést? Tudom, hogy mi vár rám. Nem félek a haláltól, és nem kívánok időt nyerni. De szeretnék megkérdezni valamiről ... Érdekelne, mennyire változtál meg azóta.

— Miért érdekel ez? — kérdezte felindultan Pávle, mert kellemetlenül érezte magát, hogy a kihallgatás beszélgetéssé alakult.

Vászics elfordította fejét, hunyorítva maga elé nézett, kicsit hallgatott, aztán megszólalt:

— Ugye csunya dolog és ... nehéz embereket ölni?

Pávle csodálkozva nézett rá, aztán hidegen felelt:

— Csunya és rettenetes! Kivéve ha hazaárulókról van szó ...

— Az árulókról és a hazáról szintén később beszélhetünk. Most maradjunk egyelőre az embereknél. Vedd csak az én példám: Fél óra múlva halott leszek. Megölsz engem. S volt-e nálam jobb barátod, mielőtt kommunista lettél?

— Hogyan lehetsz ilyen érzélgős, azok után, amiket az utóbbi két évben műveltél? Hogyan beszélhet így valaki, aki embereket öl?

— Várj! Várj, amíg befejezem. Szerettél-e valakit jobban, mint engem, amíg nem olvastad el az »Anti-Dühringet«?

— Mi közöd most ehhez?

— Tudni akarom. Tudnom kell. Talán megérdemlem tőled ezt az egy szócskát: igen vagy nem! Ne félj tőlem. Ez lesz az utolsó kérésem hozzád, a kommunista politikai megbízotthoz. Az utolsó pad miatt is — felelj nekem. Az együtt eltöltött hét esztendőre való tekintettel ... — Vászics szilárd, erős hangon beszélt.

Pávle felállt, végigment a szobán és anélkül hogy Vászicsra nézett volna így szól:

— Igen!

— S vajjon hidegen hagy-e, hogy egykori barátodat fogod agyonlőni?

— Miért kérdezed ezt?

— Miért? ... Tudni akarom! Felelj, de őszintén.

— Nem sajnállak, mert áruló vagy! Megvetlek, tudod! — Pávle megállt előtte és átszúrta tekintetével. S hogy Vászics ne lássa reszkető ujjait, ökölbe szorította kezét.

— Szóval, hidegen hagy ... — bökte ki szórakozottan Vászics s aztán örülten felkacagott, és sokáig hangosan hahotázott.

Utána néhány pillanatig hallgattak. Kinn, az ablak alatt hosszasan és teli torokkal kukorékolott egy kakas. Vászics, mintha nem bírta volna kivárni a kakas hosszú kukorékolásának végét, felkapta fejét és így szólt:

— Ha a puskám nem hagyott volna cserben, most nem beszélnél így velem. Dehát a kezed között vagyok, s most, egykori barátom löjji!

— A gyilkosok mind gyávák! Ha már egyszer áruló vagy, gyávának kell lenned! — Pávle cinikusan felnevetett.

— Ne sértegezz engem! Nem válik becsületedre a sebesült ellenfél sértegetése. Legyen legalább stílusod, hiszen erről a polgári regényekben is eleget olvashattál, felelte Vászics kihívóan és gúnyosan hangsúlyozta a »polgári« szót.

— Milyen becsületről beszélhet egy hazaáruló és hivatásos gyilkos? Stílus? Újító vagy! Mert törrel gyilkolni, ez a gyilkosságnak valóban új stílusa.

— Először is, nem vagyok áruló! Én a hazámért küzdök, de neked nincs hazád. A te hazád a bolsevik Szovjetunió. Én nacionalista vagyok, Szerbiáért harcolok és a királyért, te pedig holmi Titoért és Sztalinért gyilkolod a szerbeket. Te vagy az áruló, nem pedig én.

— És mondd csak, Vászics főhadnagy, hány szerbet mészárosoltál és löttél te agyon a királyodért?

— Emlékszel, én mindig gyűlöltem a matematikát. Alig sikerült belőle hármast szereznem. Ti, kommunisták, jobban értitek a számtani műveleteket. Szóval, megöltem mindenkit, akit Szerbia ellenségének tartottam.

— Azért is kaptál rangot!

— Rangot és a Karagyorgye csillagot! Mit csináljunk, ha egyszer ellenforradalmár vagyok. A forradalom esküdt ellensége...

— Szép! Te vagy az első gonosztevő, aki dicsekszik gaztetteivel. Érdekes patológiai tünet. Nem hittem volna, hogy idáig jutottál.

— Hát mit gondoltál? Azt hitted, majd az erdőbe szöpsz az »elvtársnőkkel« s ha vége a háborúnak a szovjet hatalom alatt komisszárius lesz belőled. Mi meg úgy hallgatunk, mint a birkák? Rossz marxista vagy!

— Neked mindenestre alkalmat adok, hogy meghalhass a királyért és a magatok hatalmáért és meg se lásd, hogy néz ki a mi szovjet-hatalmunk.

— Azt hiszed, sajnálom? Jól megbosszultam magamat, nyugodtan meghalhatok már. Egykori iskolatársam kezétől... — Vászics hangja reszketett.

Pávle észrevette ezt és elhallgatott. Nem néztek egymás szemébe. Néhány pillanatnyi csend után, melyben kétféle engesztelhetetlen szenvedélyes gyűlölet lángolt, Pávle hidegen, határozott hangon szólította az előszobában álló partizánokat:

— Vezessétek el és végezzétek ki azonnal!

— Tudd meg: a halál pillanatában is gyűlölni foglak benneteket! — kiáltotta Vászics kifelé menet.

— Megvetlek! — felelte Pávle rá se nézve. Cigaretára gyujtott és elkeseredve, felindultan járkált fel-alá a szobában. Fejében zavaros gondolatok kergetőztek, Vászicsról, erről az örült gyilkosról és az egész csetnikségről.

Kint a közelben eldőrdült egy lövés.

— Még csak ki se hallgattam! — mondta hangosan Pávle, s kiment azokhoz a paraszt csetnikekhez, akiket elkülönítettek, hogy szabadon-

bocsássák őket. Elnézte őket és úgy érezte, hogy ezek nem is emberek, hanem a rémület, az esztelenség és megalázottság sötét tömege, amely most elpiszkította a fehér havat és búzzal töltötte be a levegőt.

— Idehallgassatok ti, az emberiség szégyenfoltjai! — kiáltotta mély hangon Pávle, feléjük fordulva. — Hát nem maradt bennetek egy morzsányi tisztesség és becsület? ... Hogy tudtatok beállni a csetnikek közé? Nem gondoltatok arra, hogy gyermekeitek szégyellni fogják magukat azért, mert apáik a szabadság ellen harcoltak s a megszállót és a gyilkosokat szolgálták? Nem szégyellitek magatokat, így járni azon a földön, amely eltart benneteket? Halljátok! Mit bámultok rám olyan ostobán?! ... Emeljétek fel a fejeteket és úgy nézzetek egyenesen a szemembe, ha még emberek vagytok! — Pávle szünetet tartott, mert reszketett az elkeseredéstől.

A foglyok lesütötték tekintetüket. A partizánok csoportokba verődtek, hogy politikai megbízottjuk beszédét hallják. Ilyen szavakat eddig még soha sem hallottak tőle.

— Tudjátok-e, hogy mi a megszállók ellen harcolunk? — folytatta Pávle. — Feleljétek, tudjátok-e vagy sem?

— Tudjuk, — felelték néhányan ijedten és halkán.

— Hát ha tudjátok, miért támadtatok ránk Gledicsen a németekkel együtt? Tudjátok-e, hogy falvaitokban a csetnikek mészárolják a népet és nincs olyan falu, ahol néhány családot ki nem irtottak volna?

— Igaz, testvér, úgy van! — hagyták jóvá egyesek.

— S ti, ha mindezt jól tudjátok is, fegyvert fogtatok, raboltatok és részegre isszátok magatokat a falvakban, erőszakot követtetek el a lányokon és ellenünk harcoltok, akik a szabadságért ontjuk vérünket. Mit érdemelnek az árulók? ... Az éjszaka »hurráztatok« és szidtatok az anyánk kommunista istenit ... Beszéljétek!

— Halált, testvér, halált!

— Lőjjetek le bennünket és kész!

— Úgy van! Agyon kell lőni mindannyitokat!

Pávle sokáig hallgatott, egyenként nézte őket, aztán így folytatta:

— Most az egyszer nem lövünk agyon benneteket. Hazamehettek, de ha még egyszer csetnikekként elfogunk benneteket, akkor — nincs kegyelem.

— Úgy van! Isten őrtesse!

— Éljenek a partizánok!

— Húzzatok nyársra bennünket, ha még egyszer csetnikeknek megyünk!

— Engem többé, az anyja csillagát, nem mozgósít senki. Szúrjon le, de puskát én többé nem emelek a saját testvéreimre.

— Itt maradok, veletek harcolok!

— Én is!

— Én se megyek haza! — lármáztak a foglyok, inkább meglepődve, mint örülve.

— Csend legyen! Jegyezzétek meg jól, amit mondtam. Aki csatlakozni akar hozzánk, álljon félre, — szóló rájuk Pávle nyugodtan, de éles hangon, mert nem hitt lelkes kijelentésük őszinteségében.

Mintegy tizen félreáltak és haragosan néztek a többiekre, akik alátomosan lehajtott fejjel a helyükön maradtak.

— No, gyerünk! Mit álltok úgy, mintha tele lenne a nadrágotok? ...

— Lyuba! Dule! Mit bujkáltok ott?

— Azt már nem Domó! A te fejed se drágább, mint az enyém. Ha már meg kell halni, hát akkor, testvér, haljunk meg együtt. Ez az emberséges dolog!

— A gyerekeim egészségére mondom, csak hazaszaladok elintézni egyet mást, s máris itt vagyok!

— Ha nem lenne beteg a kisfiam, bizisten, mindjárt veletek mennék.

— Mit nézel úgy rám Milán? Tudod, hogy gyenge a szívem és nem bírom a menetelést.

Így védekeztek a parasztok.

— Szabadok vagytok! Menjetek haza és többé ne találkozzunk így, — szolt rájuk Pávle kezével megfenyegetve őket és visszament a házba.

A váratlan szabadság örömeben a parasztok nagy lármát csaptak. Egyesek megpróbáltak ölelkezve búcsúzni a partizánoktól, de azok erőlyesen eltasztották őket, mintha érintésüktől is undorodnának.

A németek úgy délfelé megtámadták a századot. De nekik még volt annyi idejük, hogy megbüntessék a csetnikeket és harc nélkül húzódjának az erdőbe.

Pávle és Vuk gondjaikba merülve, szótlanul várták az éjszakát. Vuk önfeladt volt s a fájdalomtól kimerült. Pávle ideges és türelmetlen. Sietni szeretett volna. Erősen hitte, hogy ha átkelnek a Moraván, az lesz élete legszebb pillanata.

Fordította: H. J.

Oláh Sándor rajza